

การพัฒนาผู้เรียนระดับประถมศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

The Development of Elementary Students under the Philosophy of Sufficiency Economy

พรพิมล รอดเคราะห์

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาระดับพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชนิพนธ์ให้แก่ประชาชนชาวไทยโดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนสามารถรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักทางสายกลาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ส่วน คือ ความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เพื่อเป็นเครื่องมือหรือทักษะที่สามารถนำไปใช้พัฒนาสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่นๆ ได้อีกต่อไป ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักคิดหลักปฏิบัติที่สามารถช่วยให้เด็ก และเยาวชนผู้เป็นพลเมืองของประเทศสามารถพัฒนาคุณสมบัติอันพึงประสงค์ที่เป็นเป้าหมายของการศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 จากความสำคัญดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนระดับประถมศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นความสำคัญและคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นแนวทางในการนำไปใช้ในบริบทของตนเอง รวมถึงในการน้อมนำหลักปรัชญามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยสอดแทรกและผสมผสานในกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมพัฒนานักเรียน อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการฝึกฝนการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เรียนรู้การรู้จักพึ่งตนเอง รู้จักคิด รู้จักวางแผน และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนและสังคม

คำสำคัญ: หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง/การพัฒนาผู้เรียน/ประถมศึกษา

Abstract

Elementary education is a basic education level that aims to physically, morally, and intellectually develop people as complete human beings who could follow the culture of living, as well as striving to be a person who lives their life happily with others. The philosophy of the Sufficiency Economy has the central idea which could aid the youth of the country to develop the desired characteristics which were defined as the educational goal in the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008). The Sufficiency Economy Philosophy was the way of life and practice that His Majesty King Bhumibol Adulyadej bestowed to Thai people. The ultimate goal of the philosophy is to create a balanced and sustainable development path that suitably withstands internal and external changes regarding economic, social, environmental and cultural factors. The middle path approach is the underlying principle of the Sufficiency Economy Philosophy. The three essential components of the philosophy are moderation, reasonableness, and self-immunity. Besides these components, there are two vital conditions to make the philosophy work: knowledge and ethics, which comprise the learning area that learners will need to obtain as a tool or skills that could deeply enhance other desirable characteristics. The importance of such a study would be content knowledge and a thorough understanding of the philosophy among elementary faculty and staff. Not only a strong understanding but also a realization of the importance and values of the Sufficiency Economy which include the philosophy into teaching and learning in different contexts. This could be done by integrating the philosophy into different learning activities which may result in the practice of living life with sufficiency. This could lead to a powerful movement which could enhance the development of people and the society.

KEYWORDS: SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY / STUDENT'S DEVELOPMENT / ELEMENTARY

บทนำ

การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนและประเทศชาติ ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2516 ว่า “...การให้การศึกษานั้น คือ การแนะนำส่งเสริมบุคคล ให้มีความเจริญงอกงามในการเรียนรู้ การคิดอ่าน การกระทำตามอัตภาพของตนโดยมีจุดหมาย ในที่สุดให้สามารถนำเอาคุณสมบัติทั้งปวงที่มีในตัวออกมาใช้ ให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลตนเกื้อกูลผู้อื่นได้ โดยสอดคล้องไม่ขัดแย้งเบียดเบียนกัน เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นประเทศได้...” อย่างไรก็ตาม คนที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องเป็นคนที่มีคุณธรรมกำกับความรู้ มีการรอบในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม จรรยาบรรณ เพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตและประกอบอาชีพการงานในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ชุมชน และประเทศชาติ

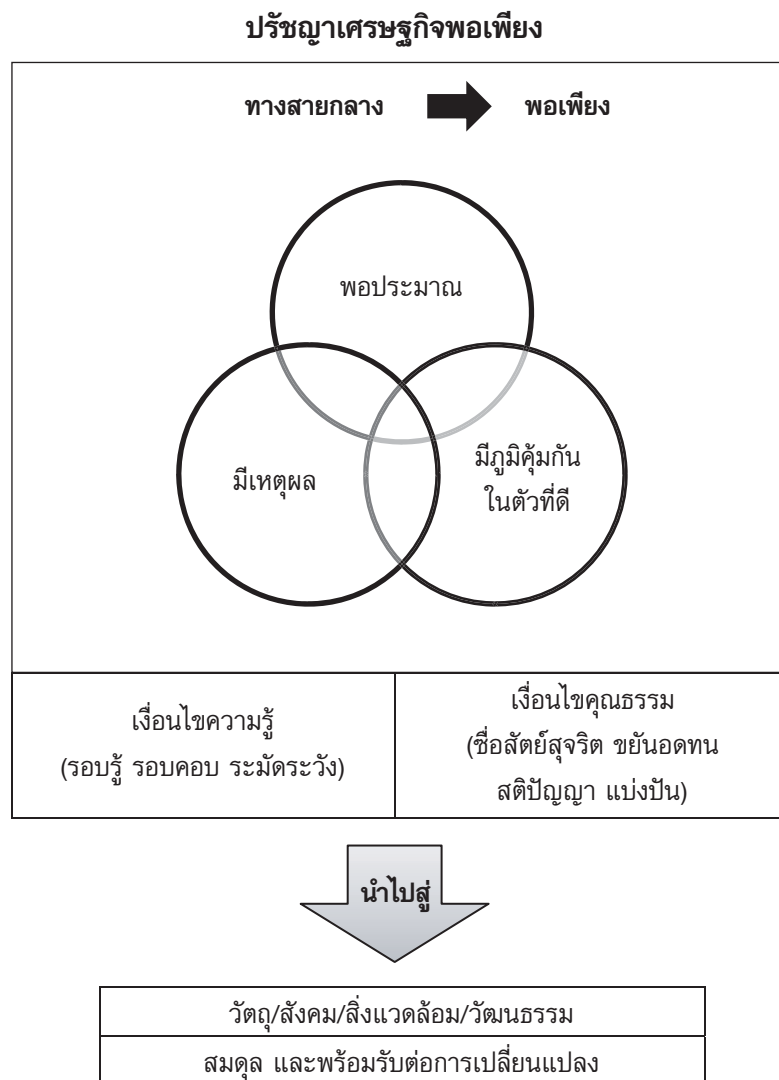
จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อปีพุทธศักราช 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรทรงแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของปวงชนชาวไทย โดยให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ดังกระแสพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ความสำคัญว่า “...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” และในปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ตรัสถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 มีความตอนหนึ่งว่า “...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเองคนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ซึ่งพระองค์ได้พระราชทานความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุก

ระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม และสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี” (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริญญ์ พินุลสรวุฑ, 2553) จากความสำคัญดังกล่าวมานั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังความรู้และแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กในระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยแห่งการเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้ได้รู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึก รักษาสีสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ของความเป็นไทย เพื่อให้สามารถเติบโตเป็นแบบอย่างและเป็นอนาคตที่ดีของชาติต่อไป

เนื้อหา

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำเนินชีวิต เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น เด็ก นักเรียน นักศึกษา วัยทำงาน และวัยเกษียณราชการ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 องค์ประกอบ หรือกล่าวได้ว่าประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ประกอบด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขของ ความรู้และคุณธรรม โดยมีเป้าหมายคือความสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ ได้แก่ มิติด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ มิติด้านสังคม/ชุมชน มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และมิติด้านวัฒนธรรม/ความเชื่อ/ค่านิยมต่าง ๆ ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ที่มา : จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2553)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550)

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่พอเหมาะพอควร ต่อความจำเป็นเหมาะสมกับฐานะของตนเองโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นไม่ทำให้สังคมเดือดร้อนและไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณซึ่งไม่มากเกินไปจนเกียจคร้านและไม่น้อยเกินไปจนขาดแคลน

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของความถูกต้องโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ทั้งในระยะสั้นระยะยาวทั้งต่อตนเองต่อผู้อื่นและส่วนรวมอย่างรอบคอบ

3.3 การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยคำนึงถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

4) เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วยการศึกษาที่ให้ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านมีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบในขั้นการวางแผนและการปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติประกอบด้วย 2 ด้าน คือด้านจิตใจคือการตระหนักในคุณธรรมรู้ผิดชอบชั่วดีซื่อสัตย์สุจริตใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิตและด้านการกระทำคือมีความเพียรอดทนไม่โลภไม่ตระหนี่รู้จักแบ่งปันและรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพัฒนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นเพื่อให้เป็นแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติของพสกนิกรชาวไทยเกิดการใช้ชีวิตตามทางสายกลางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ 6 ประการ ดังนี้ (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2550)

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญในการจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างอำนาจและพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ
3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทต่าง ๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขันทางธุรกิจ
4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของภาครัฐ
5. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน และเพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

6. ในการวางแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเติบโตที่ยั่งยืนในการปลูกจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

นอกจากนี้ คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ได้ระบุถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคนด้านการศึกษาเพิ่มอีก 4 ประการ ดังนี้ (ปริยานุช พินุลสรวุฑ, 2550)

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์มีความพออยู่ พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้ และมีความสุขตามอัตภาพ
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีจิตเมตตา และมีจิตสาธารณะ
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน เห็นคุณค่า โดยไม่ทำลาย มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์
4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ค่านิยม และเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลหรือสังคม

จากความสำคัญดังกล่าว ในการมุ่งพัฒนาคนอันเป็นหลักของการพัฒนาประเทศ จึงได้ัญเชิญแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยและเป็นพื้นฐานการพัฒนาคน ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชาติต่อไป ในทางการศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงได้มีนโยบายการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561)

ซึ่งมุ่งเน้นการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติต่อไป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีเป้าหมายสำคัญเพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสำนึก รักษาสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม รวมถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุจุดหมายที่จะพัฒนาเด็ก เยาวชน และพลเมืองของประเทศให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนเองนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งได้ระบุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดแก่ผู้เรียนในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลกไว้ 9 ประการ ได้แก่ การมีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ นอกจากนี้ยังได้ระบุสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาอีก 5 ประการ คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากจุดหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสมรรถนะที่สำคัญที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสาระที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ และเป็นทักษะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะอื่น ๆ ได้อีกต่อไป (ทิศนา แหมมณี, 2558) ด้วยความสำคัญดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญที่สุดคือ “ครู” โดยครูจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้บรรจุสาระการเรียนรู้ไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐาน ส.3.1 โดยกำหนดสาระแต่ละชั้นปี ตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำให้ผู้เรียนมีเวลาในการเรียนรู้เรื่องนี้โดยตรง นอกจากนี้ ครูผู้สอนก็สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการกับสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ ซึ่งก็จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการคิด การวางแผน และการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนลึกซึ้ง จนเกิดความชำนาญในการคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น รวมถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ตอบสนองการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกผัก การทำแปลงผัก การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ เป็ดไข่ การทำอาหารด้วยวิธีถนอมอาหาร และการทำขนม การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ การทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วย

ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถเห็นผลจากการกระทำได้จริง เห็นคุณค่าและเกิดความเชื่อถือหลักปรัชญานี้มากขึ้น

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา

การจัดการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจและนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. การบูรณาการในการเรียนการสอน ในรายวิชาต่าง ๆ เช่น สอดแทรกสาระความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จัดกิจกรรมเกี่ยวกับความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ทำบัญชีรายรับรายจ่ายในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ การเขียนเรียงความเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย การประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุเพื่อเป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายในชุมชน ในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี การออกกำลังกายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง ในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การจัดนิทรรศการ การแสดงตัวอย่างของความสำเร็จตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดตั้งสหกรณ์โรงเรียน การจัดตั้งธนาคารโรงเรียน การจัดตั้งธนาคารขยะ การพัฒนาอาชีพหรือรายได้เสริมให้นักเรียน โดยประยุกต์ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น การจัดการผลิตและการบริโภคในโรงเรียนให้เกิดความพอเพียง เช่น โครงการปลูกพืชผัก โครงการอาหารกลางวัน โครงการถนอมอาหารจากผลผลิตในโรงเรียน/ชุมชน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการระบบพลังงานของโรงเรียน/ชุมชน ให้สามารถผลิตหรือสร้างพลังงานทดแทน เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้น เป็นต้น

3. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในโรงเรียนและที่บ้าน เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในโรงเรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน การสร้างจิตสำนึกในการรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เรียนรู้ความเป็นมาของชาติ ความสำคัญของพระมหากษัตริย์ การจัดและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เรียนรู้หลักธรรมคำสอนของศาสนา การสร้างจิตสำนึกในการรักท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชน การช่วยเหลือ อนุเคราะห์ เกื้อกูล คนยากจน ผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส ในสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

ตัวอย่างแสดงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมในกิจกรรมต่าง ๆ ระดับชั้นประถมศึกษา

การทำความสะอาดห้องเรียน

หลักความพอประมาณ	หลักความมีเหตุผล	หลักภูมิคุ้มกัน
- พอประมาณกับสภาพร่างกาย ความแข็งแรง สมบูรณ์ - พอประมาณกับเวลาในการทำ ความสะอาด - พอประมาณกับสภาพที่เป็นจริงของห้องเรียน	- ห้องเรียนที่มีความสะอาดอยู่เสมอ มีผลต่อสุขภาพของนักเรียนและครูในห้องเรียน - ห้องเรียนที่สะอาด ต้องควบคู่กับการรักษาความสะอาด - การรักษาความสะอาดของห้องเรียน บ่งชี้ถึงคุณลักษณะการมีวินัย และมีจิตสาธารณะ - ปลอดภัย และปลอดภัย ถ้าใส่ใจรักษาความสะอาดของห้องเรียน	- การปฏิบัติตามกำลัง ความสามารถ และสุขภาพของตนเอง - การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่มีความปลอดภัย - การทำความสะอาดต้องมีการเตรียมอุปกรณ์ให้ครบและเหมาะสม
เงื่อนไขความรู้		เงื่อนไขคุณธรรม
- ความรู้ในการทำ ความสะอาด - ความรู้ในการใช้เครื่องมือทำความสะอาด - ความรู้ในศิลปะ การจัดระเบียบ และการสร้าง ความสวยงาม		- ความรับผิดชอบ - ความมีวินัย - ความมีน้ำใจ - ความสามัคคี

มิติวัตถุ	มิติสังคม	มิติสิ่งแวดล้อม	มิติวัฒนธรรม
- ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ - ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม และพอดี	- สร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนสมาชิกใน - เป็นแบบอย่างในการรักษา สุขภาพที่ดี	- ห้องเรียนสะอาดและเป็นระเบียบ	- วัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทย คือความใส่ใจในการรักษาความสะอาด

การทำขนมไทย

หลักความพอประมาณ	หลักความมีเหตุผล	หลักภูมิคุ้มกัน
- พอประมาณกับฐานะและกำลังในการจัดหาวัตถุดิบ - พอประมาณกับเวลาในการทำขนม - พอประมาณกับความสามารถในการทำขนม - พอประมาณเกี่ยวกับความต้องการของร่างกาย - พอประมาณเกี่ยวกับคุณค่าและประโยชน์ของสารอาหารที่ได้รับ	- การทำขนมไทยที่ดีมีคุณค่า ช่วยให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง - การทำขนมไทยช่วยให้ได้รับสารอาหารที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย - การทำขนมรับประทานเองช่วยป้องกันสารปนเปื้อนที่อาจจะเป็นโทษต่อร่างกาย - การทำขนมทานเองช่วยลดรายจ่าย - การทำขนมไทยช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาและความเป็นไทย	- การเลือกวัตถุดิบที่นำมาทำขนมไทยที่ปราศจากสารปนเปื้อน - การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่มีความสะอาด ปลอดภัย - ความรู้ ความสามารถในการทำขนมไทย
เงื่อนไขความรู้		เงื่อนไขคุณธรรม
- ความรู้เกี่ยวกับการทำขนมไทย - ความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการ - ความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการทำขนมไทย		- ความรับผิดชอบ - ความขยันหมั่นเพียร - ความมีน้ำใจ - ความสามัคคี

มิติวัตถุ	มิติสังคม	มิติสิ่งแวดล้อม	มิติวัฒนธรรม
- ลดรายจ่าย ช่วยฝึกนิสัยการประหยัด - รับประทานขนมที่ถูกต้อง ได้คุณค่าแต่ใช้เงินอย่างพอเพียง	- สร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนสมาชิกในห้องเรียน	- เก็บขยะและเศษอาหารอย่างเป็นระเบียบ สะอาด และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม	- อนุรักษ์ขนมไทย และสามารถสืบทอดการทำขนมไทยได้

การปลูกผักปลอดภัยไร้สารพิษ

หลักความพอประมาณ	หลักความมีเหตุผล	หลักภูมิคุ้มกัน
- พอประมาณกับสภาพร่างกายกำลังแรงงาน - พอประมาณกับเวลาในการปลูกผัก - พอประมาณกับความสามารถในการปลูก - พอประมาณกับสภาพพื้นที่ ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม - พอประมาณกับงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ - พอประมาณกับการนำผลผลิตที่ได้ไปใช้ในการบริโภค	- การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ - การลดรายจ่าย - การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ - การได้ผลผลิตที่มีคุณค่าและปลอดภัย - การเพิ่มช่องทางในการหารายได้พิเศษ	- สุขภาพร่างกายแข็งแรง - ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ - ลดสภาวะโลกร้อน - ได้รับประทานพืชผักปลอดสารพิษ - ออกกำลังกายที่เกิดประโยชน์ - ปลูกฝังพฤติกรรมและค่านิยมที่ดี - สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน
เงื่อนไขความรู้		เงื่อนไขคุณธรรม
- ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผัก - ความรู้เกี่ยวกับดินและการดูแลรักษา - ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศัตรูพืช - ความรู้เกี่ยวกับการตลาดและบัญชีครัวเรือน - ความรู้เกี่ยวกับการปรุงอาหารการใช้ประโยชน์จากผลผลิตที่ได้		- ความขยันหมั่นเพียร - ความรับผิดชอบ - ความอดทน - ความสามัคคี - การแบ่งปัน - ความประหยัด

มิติวัตถุ	มิติสังคม	มิติสิ่งแวดล้อม	มิติวัฒนธรรม
- ลดรายจ่าย ช่วยฝึกนิสัยการประหยัด - เพิ่มรายได้	- สร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนสมาชิกในห้องเรียน - สร้างความมีน้ำใจและความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน	- สร้างพื้นที่สีเขียวในโรงเรียน - สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้น่าอยู่อาศัย - ลดสภาวะโลกร้อน - ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์	- เสริมสร้างสังคมวัฒนธรรม ความมีน้ำใจตามประเพณีไทย - ปลูกฝังค่านิยมการปลูกสิ่งที่เรากินและกินสิ่งที่เราปลูก

บทสรุป

การพัฒนาผู้เรียนระดับประถมศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาโดยตรงผ่านการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หรือบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ ซึ่งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะต้องมีความเหมาะสมกับวัยและลักษณะของผู้เรียนในวัยประถมศึกษา และจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยมีความเป็นรูปธรรมก่อให้เกิดผลจากการกระทำ เห็นคุณค่าและเกิดความเชื่อถือหลักปรัชญานี้มากขึ้น ภายใต้องค์ประกอบของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขพื้นฐาน คือ ความรู้และคุณธรรมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคนและสังคมที่สมดุลและยั่งยืนต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *แนวทางการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนด้วยความร่วมมือของโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2550). *รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี 2550: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2553). *ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: บริษัทศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด.
- ทิศนา ขัมมณี. (2558). *ถอดรหัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสอนกระบวนการคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2550). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.พรพิมล รอดเคราะห์ สาขาวิชาการประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล: prodkroh@gmail.com